

Черненко Анатолій Павлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри

Шиян Анатолій Григорович
доценти кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО СТРОКІВ ЗВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАЯВОЮ ПРО ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут перегляду судових рішень, що вступили в законну силу, за нововиявленими або виключними обставинами в кримінальному судочинстві України існує давно. Так, під різними назвами («Відновлення справ у зв'язку з нововиявленими обставинами» [1, с. 545], «Перегляд судових рішень в порядку виключного провадження» [2], «Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами» [3]) він передбачався і застосовувався протягом всього 51-річного терміну чинності (з 1.04.1961 р. і до 19.11.2012 р.) Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року (далі – КПК 1960 року).

Новим Кримінальним процесуальним кодексом України, прийнятим Верховною Радою України 13 квітня 2012 року (далі - КПК України), даний інститут передбачається і включений до розділу У «Судове провадження з перегляду судових рішень». Спочатку глава 34, якою регламентується цей процесуальний інститут, мала назву «Провадження за нововиявленими обставинами». Законом України № 2147-УІІ від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» назву цієї глави змінено і в даний час вона виглядає так: «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами» [4].

Перегляд судових рішень, що набрали законної сили, можливий за наявності нововиявлених або виключних обставин, передбачених відповідно частинами 2 і 3 ст. 459 КПК України [5, с. 287-288]. Нововиявленими обставинами визнаються:

1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок;

2) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути;

3) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами визнаються:

1) встановлена Конституційними Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

3) встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

КПК України передбачає можливість перегляду за нововиявленими або виключними обставинами як виправдувальних вироків, так і судових рішень, якими особа визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення. Стосовно цього ст. 461 КПК визначає:

1) перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 461 КПК);

2) за наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення (ч. 3 ст. 461 КПК);

3) за наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено (ч. 4 ст. 461 КПК).

Виходячи з останнього положення, можна дійти висновку, що ніяких обмежень щодо строків звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами кримінальний процесуальний закон не встановлює. На жаль, це не так: іншими положеннями статті 459 КПК встановлені часові рамки щодо подачі заінтересованими особами заяви про перегляд судового рішення. Так, частиною 1 цієї статті визначається, що заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подано (ч. 5 ст. 461 КПК України):

1) з підстави, визначеної п. 1 ч. 3 ст. 459 КПК, - протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного

Суду України;

2) з підстави, передбаченої п. 2 ч. 3 ст. 459 КПК, - особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів із дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

3) з підстави, передбаченої п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК, - протягом тридцяти днів із дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили. У разі неможливості ухвалення вироку суду заяву може бути подано протягом тридцяти днів із дня встановлення відповідною ухвалою або постановою суду обставин, передбачених п. 3 ч. 3 ст. 459 КПК.

Викладене дає підстави для з'ясування таких питань: а) чим викликана необхідність запровадження часових рамок щодо подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами?; б) чи не порушують ці часові обмеження права, свободи та законні інтереси осіб, які мають підстави для подання подібної заяви?

Обґрунтовану відповідь на перше запитання віднайти важко. Ті ж, які знаходяться в коментарях деяких науковців, жодної критики не витримують. Так, хіба можна вважати обґрунтованою позицію, яка полягає в тому, що «Вказана стаття обмежує строком можливість подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами задля досягнення стабільності судових рішень та з метою дотримання принципу юридичної визначеності, що є складовою верховенства права»? [6]. Видається, що ні.

Аналіз цих положень КПК України, їх порівняння з відповідними положеннями КПК 1960 року, кримінального процесуального законодавства деяких зарубіжних країн вказує на те, що норми КПК України 2012 року стосовно встановлення строків подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами не є оптимальними в питаннях захисту прав, свобод та законних інтересів осіб.

Так, за весь період існування цього інституту в КПК 1960 року жодних часових рамок щодо можливості звернення заінтересованих осіб із заявою про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами не встановлювалось. Це давало право заінтересованим особам в будь-який час після виявлення цих обставин подавати заяву про перегляд судового рішення. До цього часу такі обмеження не мають місця в кримінальному процесуальному законодавстві більшості пострадянських країн: Російської Федерації, Білорусі, Молдови, Казахстану, Вірменії, Таджикистану та ін.

Не можна не бачити, що положення ст. 459 КПК України не забезпечують належний захист прав, свобод та законних інтересів осіб, які мають підстави для подання заяви про перегляд судового рішення. Адже в силу різних причин (юридична невідповідність, відсутність можливості відслідковувати прийняті судові рішення, неналежне виконання адвокатом своїх обов'язків, перешкоди у швидкому отриманні необхідних доказів, які підтверджують наявність нововиявлених обставин, тощо) ці особи не завжди мають

можливість своєчасно встановити ті чи інші нововиявлені або виключні обставини і звернутися до суду в строки, визначені КПК. Крім цього, в разі звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення судді досить часто по надуманих мотивах відмовляють у відкритті кримінального провадження і повертають заяву ініціатору. В таких випадках у заявників виникають проблеми щодо вирішення питань, які стосуються відновлення пропущеного строку. Все це у своїй сукупності створює для заінтересованих осіб суттєві перепони для належного використання своїх прав, визначених ст. 460 КПК України.

Виходячи з викладеного, є всі підстави вважати, що положення ст. 461 КПК України, які визначають строки звернення із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, права на існування не мають і повинні бути виключені з кримінального процесуального законодавства України. Адже є зрозумілим, що подальша чинність цього положення сприятиме продовженню ситуацій, коли всупереч інтересам правосуддя незаконні вироки щодо засуджених осіб будуть виконуватися й надалі.

---

1. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. -1997. - № 7-8. - 624 с.

2. Закон України від 21 червня 2001 року № 2533-III «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2533-14/page>.

3. Закон України від 7 липня 2010 року № 2453-УІ «Про судоустрій і статус суддів» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/ed20120428/page>.

4. Закон України № 2147-УІІІ від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 9 січ. 2018 р.: (ОФЦ, ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 404 с.

6. Денисова Ю.С. Проблематика процесуального порядку здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2827/Denisova%20Problematika.pdf>